

प्रादर्श प्रश्न पत्र
कक्षा – एकादशी
सामान्य संस्कृतम्

समयः— घण्टात्रयम्

पूर्णाङ्कः—100

निर्देशा :— (1) सर्वे प्रश्नाः करणीयाः ।

(2) प्रश्नानां सम्मुखे अङ्काः दत्ताः ।

प्र. 1. त्रयाणां प्रश्नानाम् उचितविकल्पं चित्वा लिखत – 3

1— “मनोरथः” इत्यत्र सन्धिः अस्ति –

अ— स्वर सन्धिः ब— विसर्ग सन्धिः

स— व्यञ्जन सन्धिः द— यणस्वर सन्धिः

2— “इतस्ततः” इति पदस्य सन्धिविग्रहं भवति –

अ— इतस् + ततः ब— इति+ततः

स— इतः + ततः द— इती + इती

3. “पठत्येवः” इत्यत्र सन्धिः अस्ति –

अ— स्वरसन्धिः ब— व्यञ्जन सन्धिः

स— यण् स्वरसन्धिः द— गुण स्वरसन्धिः

4. विसर्ग सन्धेः उदाहरणं नास्ति –

अ— कश्चित् ब— दिगम्बरः

स— नमस्ते द— शिवो वन्द्यः

प्र. 2 शुद्ध कथनस्य समक्षं (✓) तथा अशुद्ध कथनस्य समक्षं (X) चिह्नं कोष्ठके लिखत – 4

1. चौरभयम् – द्वितीया तत्पुरुष समासः ()

2. उपवधु – अव्ययीभाव समासः ()

3. यथाशक्ति – कर्मधारय समासः ()

4. पितरौ – द्वन्द्व समासः ()

प्र. 3. अ— कोष्ठकात् उचित विभक्तिपदं चित्वा वाक्यत्रयाणां वाक्यपूर्तिः क्रियताम् – 3

1. सः ————— क्रीडति (कन्दुकेन/कन्दुकं/कन्दुकात्)

2. मम ——— नाम श्रीकृष्णः (पितुः/पिता/पित्रा)

3. ----- अनुजः नवमकक्षायां पठति । (माम्/मत्/मम)
4. सः ----- सह गच्छति । (माता/मात्रा/मातुः)
- प्र. 3 ब. उचितैः धातुरूपैः त्रीणि वाक्यानि पूरयत - 3
1. श्रद्धावान् ----- ज्ञानम् (लभ् + लट्लकार)
2. त्वं कदा ----- । (गम् + लृट् लकार)
3. माता कार्यं ----- । (कृ + लट् लकार)
4. अहं जलं ----- । (पा + लृट् लकार)
- प्र. 4. अधोलिखितेषु शब्देषु अव्ययानि चित्वा लिखत - 4
1. पुनीतः 4. गतः
2. उच्चैः 5. श्वः
3. सर्वदा 6. अधुना
- प्र. 5. सम्यक् मेलनं कुरुत - 4
क	ख
अ- नश् + क्त्वा	अ- आसीनः
ब- लभ् + क्त	ब- क्रन्दनीया
स- अस् + शानच्	स- नष्ट्वा
द- क्रन्द + अनीयर्	द- लब्धः
- प्र. 6 अधोलिखितानां वर्णानां समुचितम् उच्चारणस्थानं चित्वा लिखत । 2
- (i) य् - तालु / दन्त (ii) ल् - दन्तः / कण्ठ-तालुः
- प्र. 7 अ- प्रदत्तशब्द द्वारा त्रयाणां वाक्यानां रिक्तस्थानपूर्तिः करणीया - 3
- (महर्षि कणादः, मीमांसा, महर्षिः पतञ्जलिः, महर्षि गौतमः)
- (i) न्यायदर्शनस्य प्रवर्तकः अस्ति ।
- (ii) योगदर्शनं उपदिष्टवान् ।
- (iii) महर्षिः जैमिनीः दर्शनस्य प्रवर्तकः अस्ति ।
- (iv) वैशेषिकदर्शनस्य प्रवर्तकः ।
- ब- युग्म-मेलनं कुरुत - 4
क- सुखदुःखे समे कृत्वा	क- नैवं पापमवाप्स्यसि ।
ख- ततो युद्धाय युज्वस्व	ख- समाना हृदयानि वः ।
ग- समानी व आकूतिः	ग - यज्ञस्य देवमृत्विजम् ।
घ- अग्निमीळे पुरोहितम्	घ- लाभालाभौ जयाजयौ ।

- प्र. 8 निम्नलिखितप्रश्नेषु चतुर्णां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् एकपदेन देयानि –4
- भयावहः कः भवति ?
 - वाचस्पतिमिश्रः कां सानुरोधं पृच्छति ?
 - योगेन किं भवति ?
 - “कर्त्तव्यपरायणः” पाठः कुतः गृहीतः अस्ति ?
 - दिलीपस्य धर्मपत्न्याः नाम किमासीत् ?
- प्र. 9 निम्नलिखितप्रश्नेषु त्रयाणां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् एकवाक्येन देयानि–6
- किं नाम दर्शनम् ?
 - पशोः जीवनं कीदृशं भवति ?
 - कीदृशं मित्रं वर्जयेत् ?
 - जालकैः शिलाखण्डं कुत्र प्राप्तम् ?
- प्र. 10 अधोलिखितेषु पञ्च-अशुद्धवाक्यानां शुद्धिः करणीया । 5
- देशाय परितः सैनिकाः सन्ति ।
 - भानुप्रकाशः नेत्रं काणः अस्ति ।
 - ईश्वरः भक्तिः रोचते ।
 - अश्वः पादेन धावति
 - बालकः सिंहेन बिभेति
 - ग्रामात् दूरं विद्यालयः अस्ति ।
- प्र. 11 शुद्धवाक्यानां समक्षे 'आम्' अशुद्धवाक्यानां समक्षं 'न' इति लिखत – 4
क- मित्रस्य चक्षुषा समीक्षामहे ।	_____ ।
ख- मा गृधः कस्यस्विधनम् ।	_____ ।
ग- अकुलीनोऽपि विनीतः कुलीनात्सामान्यः ।	_____ ।
घ- मर्यादातीतं न कदाचिदपि अविश्वसेत् ।	_____ ।
- प्र. 12 चतुर्णां वाक्यानां निर्देशानुसारं वाच्यपरिवर्तनं कुरुत – 4
- सः पत्रं लिखति । (कर्मवाच्ये)
 - रामेण ग्रन्थः पठ्यते । (कर्तृवाच्ये)
 - नरेन्द्रः लेखं लिखति । (कर्मवाच्ये)
 - अनिकेतेन गृहं गम्यते । (कर्तृवाच्ये)
 - सः रोटिकां खादति । (कर्मवाच्ये)

- प्र. 13 – अ-पदद्वयस्य समानार्थिशब्दं लिखत – 2
 (i) शिष्यम् (ii) संशयः (iii) गुरवे
 ब- पदद्वयस्य विपरीतार्थिशब्दं लिखत – 2
 (i) श्रद्धया (ii) अप्रियम् (iii) वन्द्यानि
- प्र. 14 – प्रश्नपत्रे समागतान् श्लोकान् विहाय स्वपाठ्यपुस्कात् कण्ठस्थीकृतं सुभाषितद्वयं लिखत – 4
- प्र. 15- संस्कृतभाषायां चतुर्णां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत । – 4
 (i) महाभारतं केन रचितम् ?
 (ii) आदिकाव्यस्य रचयिता कः ?
 (iii) कति पुराणानि सन्ति ?
 (iv) कति स्मृतयः सन्ति ?
 (v) गद्यकाव्यलेखने कः कविः विश्वप्रसिद्धः ?
- प्र. 16 अधोलिखितगद्यांशं सम्यक् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत – 5
 आतंकवादः आधुनिक विश्वस्य गुरुतमा समस्या अस्ति । आतंकवादः विनाशस्य सा लीला या विश्वं ग्रसितुं तत्परा अस्ति । सर्वशक्तिमान् अमेरिकादेशोऽपि अनेन संतप्तः अस्ति । भारतं तु आतंकवादेन अनेकैः वर्षैः पीडितः वर्तते । शान्तीच्छुकैः देशैः आतंकवादस्य राक्षस्य विनाशाय मिलित्वा एवं प्रयत्नाः समाधेयाः अन्यथा एषा समस्या सुरसामुखम् इव प्रतिदिनं वृद्धिं यास्यति ।
 (i) आतंकवादः कस्य लीला ?
 (ii) कीदृशैः देशैः मिलित्वा आतंकवादस्य विनाशाय प्रयत्नाः समाधेयाः
 (iii) कः आतंकवादेन अनेकैः वर्षैः पीडितः ?
 (iv) एषा समस्या किम् इव वृद्धिं यास्यति ?
 (v) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उचितं शीर्षकं यच्छत ।
- प्र. 17 – अधोलिखितगद्यांशेषु गद्यांशद्वयस्य प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां देयानि – 8
 अ- वेदमनूच्याचार्योऽन्तेवासिनमनुशास्ति । सत्यं वद । धर्मं चर । स्वाध्यायान्मा प्रमद । सत्यान्न प्रमदितव्यम् । धर्मान्न प्रमदितव्यम् । स्वाध्यायप्रवचनाभ्यां न प्रमदितव्यम् । ये के चास्मच्छ्रेयांसो ब्राह्मणाः तेषां त्वयासनेन प्रश्वसितव्यम् । श्रद्धया देयम् । अश्रद्धयाऽदेयम् । श्रियादेयम् ।
 (i) आचार्यः अन्तेवासिनं कदा अनुशास्ति ?
 (ii) के त्वया आसनेन प्रश्वसितव्याः ?
 (iii) कस्मात् प्रमादः न कर्तव्यः ?
 (iv) “स्वाध्यायान्मा” इत्यस्य पदस्य सन्धिविच्छेदं कृत्वा सन्धेः नाम लिखत ।
- ब- “जैनधर्मः” अनादिकालात् इति जैन धर्मावलम्बिनः मन्यते । अत्र चतुर्विंशतिः तीर्थङ्कराः स्वीकृताः । प्रथमः तीर्थङ्करः भगवान् ऋषभदेवः अन्तिमश्च महावीरस्वामी । जैनधर्मः “आर्हत-धर्मः” इत्यपि कथ्यते । बौद्धधर्मस्य उदयः जैनधर्मस्य अनन्तरमेव । अस्य प्रवर्तकः गौतमबुद्धः भारतीयावतारेषु प्रतिष्ठितः ।
 (i) जैनधर्मस्य प्रथमः तीर्थङ्कराः कः अस्ति ?
 (ii) जैनधर्मे कति तीर्थङ्कराः स्वीकृताः ?
 (iii) अवतारेषु कः प्रतिष्ठितः ?
 (iv) “इत्यपि” इत्यस्य पदस्य सन्धिविच्छेदं कृत्वा सन्धेः नाम लिखत ।

स- आसीत् गोदावरीतीरे विशालः शाल्मलीतरुः । तत्र नानादिग्देशादागत्य रात्रौ पक्षिणौ निवसन्ति स्म । अथ कदाचिदवसन्नायां रात्रयामस्ताचलस्थिते भगवति कुमुदिनीनायके चन्द्रमसि तत्रैव कश्चिद् व्याधस्तण्डुलान् विकीर्य जालं विस्तीर्य प्रच्छन्नौ भूत्वा स्थितश्च । तस्मिन्नेव काले चित्रग्रीवनामा कपोतराजः सपरिवारो वियति विसर्पस्तांस्तण्डुलकणान् अवलोकयामास । ततः कपोतराजस्तण्डुलकणलुब्धान् कपोतान् प्रत्याह । “कुतोऽत्र निर्जने वने तण्डुलकणानां सम्भवः । एतन्निरूप्यतां तावत् । भद्रमिदं न पश्यामि । सर्वथाऽविचारितं कर्म न कर्तव्यम् ।

- (i) शाल्मली तरुः कुत्र अस्ति ?
- (ii) कपोतराजस्य नाम किम् आसीत् ?
- (iii) “कर्तव्यम्” इत्यस्य पदस्य धातुप्रत्ययञ्च पृथक्कुरुत ।

प्र.-18 अधोलिखत पद्यांशेषु पद्यांशद्वयस्य प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां देयानि – 8

अ- स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः ।
स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥

- (i) अरिष्टनेमि कः ?
- (ii) बृहस्पतिः कः ?
- (iii) श्लोके “वृद्धश्रवाः” विशेषणस्य प्रयोगः कस्य कृते कृतः ?
- (iv) विश्ववेदाः कः ?

ब- देहिनोऽस्मिन्यथा देहे कौमारं यौवनं जरा ।

तथा देहान्तर प्राप्तिर्धीरस्तत्र न मुह्यति ॥

- (i) तत्र कः न मुह्यति ?
- (ii) देहिनः देहे प्रथमा अवस्था का ?
- (iii) देहिनः देहे द्वितीया अवस्था का ?
- (iv) “देहे” इत्यस्य पदस्य विभक्तिः वचनञ्च लिखत ।

स- भुवमवतीर्णा नाकस्पर्धिनी ।

भारतधरणीयं मामकजननीयम् ॥

शिरसि हिमालय-मुकुट-विराजिता

पादे जलधिजलेन परिप्लुता

काश्मीरेषु च वर्षति तुहिनम् ॥

- (i) नाकस्पर्धिनी का अस्ति ?
- (ii) कस्याः शिरसि हिमालयः मुकुटरूपेण विराजते ?
- (iii) तुहिनं कुत्र वर्षति ?
- (iv) पादे केन परिप्लुता ?

प्र. 19 स्वस्य प्राचार्यस्य कृते दिवसत्रयस्य अवकाशप्रार्थनापत्रं संस्कृते लिखत –

4

अथवा

स्वस्य भगिन्याः विवाहोत्सवे आमन्त्रयितुं स्वमित्रस्य कृते एकं पत्रं लिखत ।

प्र. 20 अधोलिखितेषु एकं विषयं स्वीकृत्य शतशब्देषु संस्कृते निबन्धं लिखत ।

10

1- परोपकारः

2- सदाचारः

3- कालिदासः

प्रादर्शित्तरम्

समय :-
घण्टात्रयम्

कक्षा – एकादशी
संस्कृत सामान्यम्

पूर्णाङ्कः-100

उ.1 1 X 3 = 3

- 1- ब- विसर्गसन्धिः
- 2- स- इतः + ततः
- 3- स- यण् स्वरसन्धिः
- 4- ब- दिगम्बरः

उ.2 1 X 4 = 4

1. X
2. ✓
3. X
4. ✓

उ. 3अ 1 X 3 = 3

1. कन्दुकेन
2. पितुः
3. मम
4. मात्रा

ब. 1 X 3 = 3

1. लभते
2. गमिष्यसि
3. करोति
4. पास्यामि

उ. 4- 1 X 4 = 4

उच्चैः, सर्वदा, श्वः, अधुना

उ. 5- 1 X 4 = 4

अ- नश् + क्त्वा

स- नष्ट्वा

ब- लभ् + क्त

द- लब्धः

स- अस् + शानच्

अ- आसीनः

द- क्रन्द् + अनीयर

ब- क्रन्दनीया

उ. 6 वर्णानां समुचितम् उच्चारणस्थानम् - 1 X 2 = 2

(1) तालु (2) दन्तः

उ० 7 अ- रिक्तस्थानपूर्तिः करणीया - 1 X 3 = 3

(1) महर्षिगौतमः (2) महर्षिपतञ्जलिः

(3) मीमांसा (4) कणादः

ब- युग्म-मेलनं करणीयम् - 1 X 4 = 4

क - घ ख - क

ग - ख घ - ग

उ० 8 एकपदेन उत्तराणि देयानि - 1 X 4 = 4

- (1) परधर्मो भयावहः भवति ।
- (2) वाचस्पतिमिश्रः महिलां सानुरोधं पृच्छति ।
- (3) योगेन चित्तवृत्तिः निरोधः भवति ।
- (4) "शिवराजविजयः" इति ग्रन्थात् गृहीतः ।
- (5) दिलीपस्य पत्न्याः नाम "सुदक्षिणा" आसीत् ।

उ० 9 एकवाक्येन उत्तराणि देयानि - 2 X 3 = 6

- (1) दृश्यते अनेन इति दर्शनम् ।
- (2) पशोः जीवनं निरुद्देश्यं भवति ।
- (3) परोक्षकार्यहन्तारं प्रत्यक्षे प्रियवादिनम् एतादृशं मित्रं वर्जयेत् ।
- (4) जालकैः शिलाखण्डं नर्मदायाः महाहृदे प्राप्तम् ।

उ० 10 - कारकप्रकरणम् (अशुद्ध वाक्यानां शुद्धिः) 1 X 5 = 5

- (1) देशं परितः सैनिकाः सन्ति ।
- (2) भानुप्रकाशः नेत्रेण काणः अस्ति ।
- (3) ईश्वराय भक्तिः रोचते ।
- (4) अश्वः पादैः धावति ।
- (अ) बालकः सिंहात् बिभेति ।

(1) ग्रामस्य दूरं विद्यालयः अस्ति ।

उ. 11 अशुद्धवाक्यानां शुद्धिः :-

1 X 4 = 4

(1) आम् (2) आम् (3) न (4) न

उ० 12 – वाच्यपरिवर्तनम् –

1 X 4 = 4

(1) तेन पत्रं लिख्यते ।

(2) रामः ग्रन्थं पठति ।

(3) नरेन्द्रेण लेखः लिख्यते ।

(4) अनिकेतः गृहं गच्छति ।

(5) तेन रोटिका खाद्यते ।

उ० 13 – समानार्थिशब्दाः:-

1 X 2 = 2

(1) शिक्षकम् (2) संदेहः / शंका (3) अध्यापकाय / शिक्षकाय

ब – विपरीतार्थिशब्दाः –

1 X 2 = 2

(1) अश्रद्धया । (2) प्रियम् (3) अनवन्द्यानि

उ० 14 प्रत्येक शुद्ध सुभाषितस्य कृते अङ्कद्वयं निर्धारितम् ।

2 X 2 = 4

उ० 15 महाभारतं वेदव्यासेन रचितम् ।

1 X 4 = 4

(2) आदिकाव्यस्य रचयिता महर्षिः वाल्मीकिः अस्ति ।

(3) पुराणानि अष्टादश सन्ति ।

(4) स्मृतयः अष्टादश सन्ति ।

(5) गद्यकाव्यलेखने महाकविः “बाणभट्टः” विश्वप्रसिद्धः ।

उ० 16 अपठितगद्यांशः –

1 X 5 = 5

(1) आतंकवादः विनाशस्य लीला ।

(2) शान्तीच्छुकैः देशैः मिलित्वा आतंकवादस्य विनाशाय प्रयत्नाः समाधेयाः ।

(3) भारतवर्षः : आतंकवादेन अनेकैः वर्षैः पीडितः ।

(4) एषा समस्या “सुरसामुखम् इव” वृद्धिं यास्यति ।

उ० 17 अ – वेदमनूच्याचार्योश्रिया देयम् ।

1 X 4 = 4

(1) वेदमनूच्याचार्यो अन्तेवासिनम् अनुशास्ति ।

(2) अस्मच्छ्रेयांसो ब्रह्माणाः आसनेन प्रश्वसितव्याः ।

(3) स्वाध्यात् प्रमादः न कर्त्तव्यः ।

(4) सन्धिविच्छेदम् – स्वाध्यायात् + मा

सन्धेः नाम – व्यञ्जन सन्धिः

ब – जैनधर्मःप्रतिष्ठितः ।

- (1) जैनधर्मस्य प्रथमः तीर्थङ्करः भगवान् ऋषभदेवः अस्ति ।
- (2) जैनधर्मे चतुर्विंशतिः तीर्थङ्कराः स्वीकृताः ।
- (3) गौतमबुद्धः अवतारेषु प्रतिष्ठितः ।
- (4) इत्यपि = इति + अपि = यण् स्वरसन्धिः ।

स – आसीत् कर्त्तव्यम् ।

- (1) शाल्मलीतरुः गोदावरीतीरे आसीत् ।
- (2) कपोतराजस्य नाम 'चित्रग्रीवः' आसीत् ।
- (3) व्याधेन तण्डुलकणाः विकीर्णाः ।
- (4) कर्त्तव्यम् = कृधातु + तव्यत् प्रत्यय ।

उ० 18 अ – स्वस्ति नदधातु । 1 X 4 = 4

- (1) अरिष्टनेमिःताक्षर्यः अस्ति ।
- (2) बृहस्पतिः देवगुरुः आसीत् ।
- (3) "वृद्धश्रवा" विशेषणः इन्द्रस्य कृते प्रयुक्तः ।
- (4) पूषा विश्ववेदाः अस्ति ।

ब – देहिनोमुह्यति ।

- (1) धीरः तत्र न मुह्यति ।
- (2) देहिनः देहे प्रथमा अवस्था कौमारं भवति ।
- (3) देहिनः देहे द्वितीया अवस्था यौवनं भवति ।
- (4) देहे – सप्तमी विभक्तिः एकवचनम् ।

स – भुवमतीर्णातुहिनम् ।

- (1) भारतधरणीयं नाकस्पर्धिनी अस्ति ।
- (2) भारतमातायाः शिरसि हिमालयः मुकुटरूपेण विराजते ।
- (3) तुहिनं काश्मीरेषु वर्षति ।
- (4) पादे जलधिजलेन परिप्लुता ।

उ. 19 पत्रे सङ्केतं सम्बोधनं, दिनाङ्कं दृष्ट्वा शुद्ध पत्रस्य कृते अङ्काः निर्धारिताः सन्ति । 4

उ. 20 – सम्पूर्णशुद्धनिबन्धस्य कृते दश अङ्काः निर्धारिताः सन्ति । 10